

*Н. Казакова,
заступник директора
Наукової бібліотеки
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»*

КНИЖКОВА КОЛЕКЦІЯ ОЛЕГА ЗУЄВСЬКОГО

Із 1998 року в Науковій бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія» зберігається книжкова колекція Олега Зуєвського, подарована Університету донькою письменника Тамарою Зуєвською, у якій налічується 4 530 прим. видань. У 1999 році на фонд колекції було складено систематичну картотеку та подано короткі відомості про її власника.

Протягом останніх трьох років проводяться презентації-виставки колекції, приурочені до дня народження О. Зуєвського [1]. Матеріали зібрання також було використано при підготовці CD-Rom «Шекспір в українських перекладах» [2].

З 2001 року працівниками здійснюється наукове опрацювання, зокрема складання паспорта на бібліотечну колекцію О. Зуєвського. Передбачається не тільки статистичний аналіз її складу, а й зібрання відомостей про наявність маргінальних та дарчих написів, екслібрисів, штампів. Технічні труднощі (розташування колекції на другому ярусі шаф Конгрегаційної зали) дещо уповільнюють цю роботу, і вона здійснюється паралельно із введенням відомостей про видання до електронного каталогу.

Кожен примірник з колекції О. Зуєвського має друковану позначку «З книгозбірні професора Олега Зуєвського» - вченого, поета, перекладача. Без дослідження творчої, наукової і педагогічної біографії власника неможливо досягнути історію створення цієї книгозбірні.

О. Зуєвський народився на Полтавщині, у родині вчителів. У Харкові закінчив технікум журналістики та два курси Комуністичного інституту журналістики. Друкувався у газеті «Юний лєнінець», альманасі КДЖу та «Літературному журналі» [3]. Під час окупації працював у редакції «Миргородських вістей», де публікував сви вірші оповідання, статті, пізніше друкувався у празькому часописі «Пробосм» [4].

Після війни О. Зуєвський опинився у таборі для переміщених осіб у Аугсбургу, де продовжував свої літературні студії в табірній періодиці «Наше життя», «Нове лицарство», «Світання», «Арка», був причетний до утворення МУРу (Мистецького Українського Руху).

У 1947 році у Мюнхені вийшла його перша збірка поезій «Золоті ворота», яку вітала літературна критика в особі чільних її представників у діаспорі - Юрія Шевельова, викладача О. Зуєвського по КІЖу, та Володимира Державина [5].

Уже в 1949 році сім'я Зуєвських змушена була переїхати до США. Як і більшість творчої інтелігенції, що мала бажання отримати вищу освіту, О. Зуєвський змушений був займатися важкою фізичною працею, а ввечері слухав лекції в Пенсільванському університеті. Тому друга його поетична збірка «Під знаком фенікса» з'явилася лише через одинадцять років, у тому ж мюнхенському видавництві «На горі», яким опікувалися його добрі друзі - Ігор Костецький з дружиною Елізабет Котгмайер. Перебуваючи в США, О. Зуєвський продовжував друкуватися у періодичних виданнях. Оригінальні твори та переклади регулярно з'являлися в часописі «Київ», що видавався у Філадельфії. Як поет та перекладач він уже був відомий громадськості. Перша друкована згадка про нього як поета, перекладача, автора збірки «Золоті ворота» відноситься до 1954 року [6]. У 1957 році вірші поета увійшли до антології [7] і з'явилися перші переклади поезій німецькою мовою [8].

Здобувши ступінь доктора філософії, О. Зуєвський викладав російську мову і літературу в університетах США - Фордгамському та Ратгерському. З 1966 року - він професор славістики Альбертського університету, де працював понад 25 років.

О. Зуєвський добре відомий поза межами України не тільки як поет, а й перекладач. Завдяки йому в перекладах українською мовою звучали вірші німецьких поетів - Новалиса [Фрідріх фон Харденберг), Стефана Георга, Р.-М. Рільке; англійських - Уільяма Шекспіра, Емілі Діккенс, Вільяма Батлера Єйтса, Дейвіда Ігнатова, Тео Бладжетта; французьких - Гіома Аполінера, Поля Валері, Артура Рембо. Також ним здійснено повний переклад творів французького поета С. Малларме [9]. Переклади стали відомими в Україні, завдяки зусиллям Соломії Павличко, яка сприяла виданню збірки «Зуєвський О. Вибране: Поезії. Переклади» у видавництві «Дніпро» у 1992 році.

О. Зуєвський - знаний перекладач В. Шекспіра, член Українського шекспірівського товариства. У його перекладах сонети друкувалися на сторінках українських часописів «Україна і світ», «Північне сяйво», «Визвольний шлях», «Київ» та увійшли до збірки «Шекспірові сонети», яку підготував і видав І. Костецький. О. Зуєвському також належать праці про переклади сонетів В. Шекспіра І. Франком та І. Костецьким [10].

З перших років заснування Об'єднання українських письменників в Екзилі «Слово» і до останніх днів життя (1973-1996) О. Зуєвський був членом редакційної колегії збірника «Слово» та головним редактором останнього, 13 збірника. У різні роки до редколегії входили Улас Самчук, Святослав Гординський, Юрій Клиновий, Григорій Костюк, Борис Олександрів, Остап Тарнавський, Юрій Шевельов, Яков Гніздовський, Юрій Блохін-Бойко, Олександра Копач, Світлана Кузьменко, Тетяна Назаренко. На сторінках збірника побачили свк не тільки його поезії та переклади, а й невеличкі сільвети про письменників та поетів [11].

Роки незалежності України - це роки повернення О. Зуєвського в Україну, багато в чому завдяки його активному «втручанням» в українське культурне та літературне життя. За період з 1990 по 1996 рік він сім разів відвідував батьківщину [12]. Ось тільки декілька подій з цих шести років: 1990 - О. Зуєвський учасник 1-го Конгресу Міжнародної асоціації українців, на якому виступив з доповіддю «Ольга Кобилянська і Шопенгауер»; 1991 - став членом Спілки письменників України; 1992 - в Україні видається перша збірка «Вибране» з передмовою С. Павличко у видавництві «Дніпро»; вийшла праця В. Яременка «Від рідної хати ключі збереглися: поет Олег Зуєвський»; 1993 - видано другу збірку в Україні «Кассіопея. Парафрази», за яку в 1994 році присуджено Міжнародну премію імені Григорія Сковороди. Ім'я О. Зуєвського нарешті подається в енциклопедіях, довідниках та навчальних посібниках в Україні [13], а в університеті Торонто, в курсі українсько-канадської літератури, вже тривалий час вивчається його поетична творчість.

Про стан дослідження творчості О. Зуєвського літературознавець, професор Манітобського університету Тетяна Назаренко, висловлює таку думку: «Творчість Олега Зуєвського (1920-1996) ллє не здобула належної оцінки ні в Україні, де поет народився, ані в Північній Америці, де він провів більшу частину свого життя. На загал,

поетові не бракувало уваги критиків: про нього писали Іван Фізер, Володимир Державин, Юрій Шерех (Шевельов), Ігор Костецький, Богдан Рубчак, Василь Яременко, Михайлина Коцюбинська. Соломія Павличко, Яр Славутич та інші. Але ще і досі не з'явилося ґрунтовного дослідження поетового доробку, його унікальної творчої методи, не визначено його місце в національній і світовій літературній традиції (хоча творчість Зуєвського й була названа «межінню української поезії») і лише незначна кількість його творів з'явилась в перекладах на іноземні мови» [14].

За сім років до смерті О. Зуєвським було засновано Вічний фонд Олега Зуєвського в Канадському Інституті Українських студій = OLEN Zujewskij Endowment Fund \$ 20, 000 для підтримки видання літературних праць українських письменників, що живуть поза межами України.

Такі основні віхи творчого та життєвого шляху О. Зуєвського, власника особистої книгозбірні, подарованої бібліотеці НаУКМА. Дані, зібрані нами про його життєвий та творчий шлях, базуються на відомостях з друкованих матеріалів. На жаль, з колекцією не отримано матеріалів з особистого архіву О. Зуєвського, за допомогою яких можна було б уточнити дати та збагатити фактографічну канву дослідження.

Вже перше ознайомлення з добром літератури засвідчує, що колекція О. Зуєвського - творча лабораторія науковця і митця, яка не має нічого зайвого і другорядного. Її початок поклали українські та російські видання 1946-1947 років, часів перебування О. Зуєвського у Німеччині, серед яких твори українських і російських письменників та кілька чисел українських періодичних видань [16].

В основному в колекції знаходиться література ХХ сторіччя, що видавалася на терені колишнього СРСР, в Україні, Німеччині, Австрії, Великій Британії, Італії, США, Канаді українською, російською, англійською та німецькою мовами. Серед раритетів — декілька видань початку століття, які могли бути придбані О. Зуєвським, коли він уже перебував за межами України [15].

Слов'янська частина колекції містить видання академічних інститутів Москви, Ленінграда, Києва, Мінська, Єревана та провідних наукових видавництв «Прогрес», «Наука», «Мысль», «Наукова думка», «Вища школа» тощо. Значну частину складають малотиражні матеріали конференцій та симпозіумів. Більшість книжок було при-

дбано під час проживання у США та Канаді, незначну частину становлять дари найближчих родичів - кумів П. Одарченка та І. Костецького, а також колег - викладачів українознавчих студій, літературознавців зі США та Канади, та видання, придбані під час поїздок до незалежної України. Іноземні наукові праці представлено здебільшого виданнями американських та канадських університетів.

Зарубіжна література в колекції становить 64,5% (2 964 прим.), вітчизняна - 36,7% (1 665 прим.). Найбільше видань російською мовою - 37,9% (1 717 прим.), англійською - 24,2% (1 095 прим.), українською - 18,2% (824 прим.). Поясненням цього є те, що О. Зуєвський викладав російську мову та літературу в американських університетах, окрім того, свідомо збирав «сіру літературу» - матеріали конференцій, симпозіумів тощо, яка за часів існування СРСР видавалася виключно російською мовою.

За галузевим складом колекція також яскраво відбиває інтереси власника. Звісно, превалюють видання з мовознавства, літературознавства та твори художньої літератури - 54,5% (2 470 прим.). Поетична, перекладацька та педагогічна діяльність О. Зуєвського зумовили ретельний професійний добір власником україномовних, російсько- та англійськомовних видань з мовознавства, теорії художнього перекладу та лінгвістики; літературознавчих праць з історії та теорії світової літератури. Художня література представлена зібраннями творів найвідоміших письменників Росії, України, Великої Британії, Франції, Німеччини мовами оригіналів та в перекладах. Серед поетичних творів - прижиттєві видання М. Ореста, Г. Мазуренко, Є. Плужника, О. Веретенченка тощо.

У колекції є цікаві матеріали для дослідників процесів сучасної української літератури, зокрема творчості поетів Нью-Йоркської школи та модерних українських художників зі США. З наявних кількох чисел видання Нью-Йоркської групи «Нові поезії», наприклад, число 6 з обкладинкою відомого художника Юрія Соловія в колекції О. Зуєвського має № 172 (всього було видано 500 прим.). У цьому ж числі представлено вибрані поезії представників Нью-Йоркської школи, оформлені відомими художниками. Так, поезії Богдана Бойчука ілюстрував Борис Пачовський, Емми Андіївської - Любослав Гуцалюк, Юрія Тарнавського - В. Прокуда, Богдана Рубчака - Ярослава Геруляк; поезії Патриції Килини мистецьки оформила Аркадія Оленська-Петришин, Віри Вовк - Богдан Божемський, Василя Барки

-Яків Гніздовський, переклади Вольфрама Бургардта з іспанської поезії Рафаеля Альберті - Юрій Соловій.

Окрему важливу частину зібрання О. Зуєвського становить шекспіріана, яка містить твори англійського письменника мовою оригіналу, а також численні переклади російською та українською мовами, критичні праці кращих шекспірознавців Росії, України, Великої Британії тощо. Це, зокрема, два випуски «Українська Шекспіріана на Заході», які містять цінні та поки мало знані в Україні статті: Одарченко П. Шевченко і Шекспір, Revutsky V. The First Staging of Shakespeare in Ukraine та статті В. Жили, Яра Славутича, Миколи М. Палія, Богдана Чопика, Ярослава Рудницького; новітні переклади Шекспіра українською мовою, документи та матеріали про діяльність Українського шекспірівського товариства зокрема «Бібліографію української шекспіріани на Заході», складену Вірою та Яром Славутичами. Поруч з цими виданнями наявні також дослідження А. Анікста, М. Шаповалової, І. Ваніної тощо [17].

Мистецтвознавча література в колекції О. Зуєвського складає майже третину - 28,4% (1 288 прим.). Людина творча і небайдужа до мистецтва, він протягом тривалого часу був членом Альбертської Ради Українського Мистецтва. За свідченням Соломії Павличко (яка була добре знайома з О. Зуєвським, слухала його лекції і збирала матеріали для написати праці про нього), «варто спинитися на тій ролі, яку відіграє живопис загалом у творчості Олега Зуєвського. Це - і джерело образів. І тло, на якому слід їх розглядати. Серед улюблених митців на першому місці Рене Магрітт, потім - Сальвадор Далі, Поль Гоген, Едвард Мук, Пабло Пікассо, Марк Шагал, Анрі Матісс. ... Аналізом творів живописців нашого віку поет цікавився більше, ніж літературознавством. Сам знавець і викладач літератури, Зуєвський схиляється до думки про банкрутство літературознавства, науки про слово, і шукає істину про мистецтво загалом у живописі і в працях про живопис» [18].

Є в зібранні кілька книжок з іменами, які, вірогідно, відбивають і певні музичні уподобання О. Зуєвського: Микола Лисенко, Семен Гулак-Артемівський, Фредерик Шопен, Борис Гмиря та Іван Алчевський.

Література з філософії становить 6,4% (293 прим.). Сам О. Зуєвський так пояснює своє захоплення нею: «Досить рано мене почала цікавити філософія. Пам'ятаю, коли я познайомився з дружиною, а їй

тоді було 17 років, я говорив з нею про Канта і його книжки. Ось так і почалося моє життя, пов'язане з розвитком думок у світі і ознайомлення з ними...» [19]. Видання, здебільшого, представлені мовою оригіналу. Зокрема, це твори М. Бердяєва, К. Гельвеція, О. Герцена, Г. Сковороди, Ф. Ніцше, М. Ціцерона, А. Шопенгауера, Платона, М. Гайдеггера, С. К'єркегора, М. Монтегю, В. Рассела, Ж.-П. Сатра, Х. Ортега-і-Гассета тощо. Найбільшу кількість складають твори Ф. Ніцше - понад 30 різних видань від початку ХХ сторіччя - до перевидань 90-х років. Науковців може зацікавити також неординарний підбір видань з метафізики, естетики, психології, релігієзнавства.

Колекція О. Зуєвського, зокрема, допомагає розкрити діяльність таких творчих об'єднань, як Мистецький Український Рух, Українське Шевченківське товариство, Нью-Йоркська група, до якої О. Зуєвський не належав, але його вважають одним із ідеологів; персоналі вчених-славістів університетів США та Канади, українських поетів перекладачів з Німеччини, США, Канади. У зібранні зберігається більшість видань українського видавництва у Мюнхені «На горі».

Дарчі написи на знижках визначають коло спілкування О. Зуєвського. Так, Ігор Качуровський зізнається: «Ця праця ждала сорок літ, поки нарешті вийшла в світ... О. Зуєвському від І. Качуровського» (про видання «Нарис компаративної метрики»); син В. Стефаніка Юрій Клиновий, який добре знав Олега Зуєвського не один десяток років, на титулі книжки «Моїм синам, моїм приятелям» робить таку посвяту: «Дорогому Олегові Йосиповичу із постійною відданістю і таким же подивом до його поетичної творчості 10 вересня 1981 р. Юрій Клиновий»; Петро Одарченко на титулі «Літературно-наукового збірника. Вип. 1. - Нью-Йорк, 1952» пише: «Дорогому Олегові Зуєвському в день народження з щирим привітанням і любов'ю від одного з рецензентів. П. Одарченко. 16.11. 1952»; з написом, яким засвідчуються родинні стосунки О. Зуєвського та І. Костецького, - «Дорогому кумові Олегові Зуєвському» - у колекції зберігається видання «Kostetzky E.G. Einige Fragen der Shakespeare - Übersetzung in Slawische Sprachen.-Winnipeg: Укр. Шекспірів. Тов-во, 1961».

Едвард Бладжетт - канадський поет, літературний критик та перекладач, колега Олега Зуєвського по педагогічній практиці в Університеті Альберти (Канада), автор п'яти книжок про теорію поезії, чотири з яких є у колекції О. Зуєвського, подарував свою програмну працю «Configiration: Essays on the Canadian Literatures» (присвячену

теорії порівняльного літературознавства) із щирою посвятою, яка починається так: «For my friend OLEH, Who told me the wonderful story...»).

На книжках з колекції О. Зуєвського практично не спостерігається поміток, крім обов'язкових - належність до книгозбірні професора О. Зуєвського на звороті обкладинки, власного кліше «Oleh Zujewskuj» на титульній та на 17 сторінках та позначки «Printed in USSR» на титулі видань, придбаних за межами України та СРСР.

Враховуючи цінність колекції та виключно цікаву й оригінальну постать О. Зуєвського - поета, перекладача, науковця, педагога, було прийнято рішення здійснити на базі колекції проект «Олег Зуєвський: матеріали до біографії», який передбачає підготовку та видання збірника його маловідомих літературознавчих праць; біобібліографії; огляду книжкової колекції та статей про його творчість. Фінансово проект частково підтримано Канадським Інститутом Українських Студій Альбертського університету.

Проект сприятиме поширенню серед наукової та культурної громадськості України та Канади знань про бібліотечну колекцію О. Зуєвського, як важливе джерело відомостей про світоглядні, мистецькі та літературні уподобання талановитого поета, перекладача, Книголюб, що допоможе науковцям, молодим дослідникам, студентам, читачам користуватися її багатствами.

Список використаної літератури

1. Казакова Н.В. Книжкова виставка Олега Зуєвського // Слово і Час. - 2002. - № 5. - С. 94.

2. В.Шекспір в українських перекладах: CD-ROM / Н. Казакова, В. Кульков; Британська Рада в Україні. - К., 2001. - Наклад - 75 прим.

3. Зуєвський О. В Кос-Аралі: Поезія // Літ. журн. - 1939. - № 3-С.77. - Підпис: Вовчанськ 1938 р.

4. Ротач П. Розвіяні по чужині. Полтавці на еміграції: Корот. біобібліогр. довід. - Полтава, 1998. - С.55.

5. Шевчук Гр. (Шевельов) Рец на кн.: Олег Зуєвський. Золоті ворота. Поезії. - Арка. - 1948. - Ч. 2 (8). - С. 57-58; Державин В. Відродження символізму // Укр. трибуна. - 1947. - 30 листоп.

6. Книга мистців і діячів української культури учасників Першої зустрічі українських мистців Америки й Канади з громадянством у

днях 3-5 липня 1954 /Комітет мистців першої зустрічі: М. Бажанський, В. Вітвицький, І. Гірняк та ін.; Обкладинка М. Бутовича. - Торонто, 1954. - С. 99, фот.

7. Державин В. Антологія української поезії. - Лондон: Вид-во Спілки Укр. молоді у Великій Британії, 1957. - 562 с.

8. Weinstock der Wiedergeburt: Moderne ukrainasche Lyrik ausgewählt, übertragen und herausgegeben von Elisabeth Kottmeier. - Mannheim: Kessler Verlag, 1957. - 116 s.

9. Стефан Малларме. Поезії / Пер., передмова і прим. Олега Зуєвського. - Едмонтон: Вид-во Канад. ун-ту укр. Студій: Альберт, ун-т, 1990. - 190 с.

10. Зуєвський О. Елементи біографічної концепції у Франкових перекладах сонетів Шекспіра. - Мюнхен, 1971. - 17 с; «Принцип абсолютизації» в перекладах І. Костецького // Ігор Костецький: 36. присвяч. 50-й річниці з дня народж. письменника. - Мюнхен: На горі, 1963-1964. - С.206-216.

11. Андреас Гріфінос // Слово: Збірник 6: Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи / Об-ня укр. письмен, в Екзилі. - Торонто, 1977. - С.72. - Підпис: О.З.; Райнер Марія Рільке // Там само. - С.74. - Підпис: О.З.; Петро Одарченко // Там само. - С.270-271; Видатний український письменник та громадський діяч Іван Боднарчук (21.12.1920 - 05.05.1990) // Слово: Збірник 13 / Те саме. - Торонто, 1996. - С.7-9; Непомітне закінчення: Відхід у вічність Олекси Веретенченко (25.10.1918 - 15.03.1993) // Там само. - С.266-267. - Підпис: О.З.; Несподівана смерть Святослава Гординського (30.12.1906 - 08.05.1993) // Там само. - С.268-269. - Підпис: О.З.; Відхід у вічність Остапа Тарнавського // Там само. - С. 270. - Підпис: О.З.

12. З «Післяслова»: «Цей збірник готувався довше, ніж попередні числа "Слова" внаслідок цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних причин, зокрема, після проголошення незалежності в Україні головному редакторові довелося сім разів виїздити до батьківщини з читанням лекцій (у Києві та у Львові), як і ради інших цілей» // Слово: Збірник 13. - Торонто, 1996. - С.272-273. - Підписи: О.З., О.Т.

13. Світайло Л.Р. Зуєвський Олег // Українська літературна енциклопедія: В 5 т.: Т. 2. - К., 1990. - С. 283; Яременко В. Від рідної хати ключі збереглися: (поет Олег Зуєвський). - К., 1992. - 118 с; Яременко В. Межинь української поезії. Поезія Олега Зуєвського // Українське слово: Хрестоматія укр. л-ри та літ. критики ХХ ст. - Кн.

3. - К., 1994. - С. 67-84; Павличко С. Олег Зуєвський // Історія української літератури ХХ ст. (1960-1990-ті роки): Навч. посіб.: У двох кн. Кн. 2. - 4.2. - К., 1995. - С.232-236; Зуєвський Олег Йосипович // Письменники України: Довідник / У поряд. Д.Г. Давидюк та ін. - Дніпропетровськ, 1996. - С. 364; Зуєвський Олег Йосипович // Ротач П. Розвіяні по чужині: Полтавці на еміграції: Корот. біобібліогр. покажч.- Полтава, 1998. - С.55-56; Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Либідь, 1999.-447 с.

14. Назаренко Т. Поетичний всесвіт Олега Зуєвського // Хрестоматія з української літератури в Канаді. 1897-2000 / Упоряд.: Яр Славутич, Мирослав Шкандрій. - Едмонтон, 2000. - С.558; Яременко В. Межінь української поезії // Дніпро.- 1992. - № 10-12. - С.94-110.

15. Ницше Ф. Помрачение кумиров: Сб. произведений. - М., 1900. - 330 с., Тен Г. Філософія штуки / Пер. О. Барвінський. - Торонто, 1917.-4.1. - 120 с.

16. Твори Ф. Дудка, В. Домонтовича, Д. Гуменної, П. Карпенко-Криниці, П. Кізка, Ю. Клена, Ю. Косача, М. Коцюбинського, Б. Кравціва, Б. Лепкого, Ю. Липи, Л. Мосендза, Б. Нижанківського, О. Ольжича, М. Ореста, Т. Осьмачки, В. Скорупського тощо; Періодичні видання: Вежі.- Мюнхен, 1948.- 4.2; Заграва.- Авгсбург, 1946. - 4.1, 2; Золоті ворота. - Вип. 2; Літаври. - Зальцбург, 1947. - № 3; 4-5; Наша мова. - 1947. - № 1.

17. Аникст А.А. Творчество Шекспира - М., 1963. - 616 с; Шавалова М. С. Шекспір в українській літературі. - Львів, 1976. - 212 с; Ваніна І. Шекспір на українській сцені: Нарис. - К., 1958.- 103 с.

18. Павличко С. Творчість Олега Зуєвського або анатомія українського сюрреалізму // Олег Зуєвський. Вибране: Поезії. Пер. - К., 1992.-С. 10.

19. Яременко В., Сліпушко О. «Без назви тих бажань...»: [До 75-річчя Олега Зуєвського) // Дніпро. - 1995. - № 7-8. - С.40.